

Rätten till Lättja

Vederläggning av "Rätten till arbete"

PAUL LAFARGUE

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Förord till internetutgåvan.....	3
Förord.....	4
1. En ödestiger dogm.....	5
2. Arbetets välsignelser.....	7
3. Följderna av överproduktion.....	13
4. En ny melodi kräver en ny text.....	20
5. Appendix.....	24

Förord till Internetutgåvan

En över hundra år gammal stridsskrift ligger som grund för Paul LaFargues berömmelse. Men som vederläggning av "Rätten till arbete" är den fortfarande ung. Med patos och hat argumenterar LaFargue för lättjan som konstens och det goda livets nödvändiga förutsättning. Han insisterar på en avgörande attitydförändring och riktar sig till de unga - arbetare eller icke arbetare.

Låt oss således realisera denna framtidsboks anda i öppen eller smygande arbetsvägran - *all* arbetsvägran är vacker! - för att andra människor skall slippa lägga ner arbete på att ge ut denna bok i nya upplagor och för att de skall slippa slava i tryckerier och bakom bokdiskar har vi således digitaliserat denna bok.

Ett varmt tack riktas till piratbyran.org för deras hjälp och inspiration under digitaliseringens gång.

Folkrepubliken Kinna, 2003

Förord

Inför Kommittén för Elementär-Undervisning yttrade Thiers 1849 följande: "Jag vill ge prästerskapet oinskränkt inflytande, eftersom jag litat på att det utbreder den sunda filosofi vilken lär att människan är till här på jorden för att lida - och inte den motsatta filosofi som uppmanar människan att njuta." Hr Thiers gav härmed uttryck för borgerskapets moral, vars grymma egoism och inskränkta trångsynthet han förkroppsligade.

På den tiden då borgarna ännu bekämpade den av prästerskapet understödda adeln, höjde man den fria vetenskapens och ateismens baner - men knappt hade man nått sitt mål förrän man ändrade ton och hållning, och idag förstår de att utnyttja religionen som stöd för sitt eget ekonomiska och politiska herravälde. Under 1400- och 1500-talen hade borgerskapet med glädje återupptagit de hedniska traditionerna och förhärsligt köttet och dess passioner, vilka den kristna moralen fördömer. Idag, då borgerskapet självt är nära att kvävas i rikedomar och njutningar, vill det däremot inte längre kännas vid sina tänkare, varken Rabelais eller Diderot, och predikar istället avhållsamhetens lära för lönarbetarna. Den kapitalistiska moralen - som blott är en ynkelig parodi på den kristna - bannlyser arbetarnas sinnliga lustar: Dess ideal består i att reducera producenternas behov till ett minimum, undertrycka deras glädje och lust och döma dem att fungera precis som en maskin, vilken utför arbetet utan vare sig vila eller tack.

De revolutionära socialisterna står inför uppgiften att återuppta den kamp som borgerskapets filosofer och propagandister en gång kämpade - de måste gå till storms mot Kapitalismens moral och samhällsteorier, de måste tillintetgöra de fördomar som den härskande klassen inympat i huvudena på den klass som är kallad till handling. Rätt upp i ansiktet på moralens hycklare måste de proklamera att jorden en dag kommer att upphöra att vara en tårarnas dal för arbetarna: I det framtida kommunistiska samhälle som vi ska grunda - "fredligt om det är möjligt, annars med våld" - kommer de mänskliga känslorna att få fritt spelrum eftersom alla ändå "är goda av naturen - man ska blott undvika missbruk och överdrifter".¹ Och detta missbruk kan vi endast förhindra genom att de mänskliga passionerna ömsesidigt balanserar varandra, genom att den mänskliga organismen harmoniskt utvecklas, för - som dr Beddoe säger - "det är först när en ras uppnår sin fulla fysiska utveckling som den når sitt högsta mått av energi och moraliska krafter".² Av samma mening var den store naturforskaren Charles Darwin?³

Vederläggningen av "Rätten till Arbete", som jag här utger på nytt med några få ändringar, offentliggjordes ursprungligen som en serie artiklar i veckotidningen *L'Égalité* 1880.

P.L.
Sainte-Pélagie-fängelset 1883.

I. En ödesdiger dogm

Låtom oss lata oss i allt, utom i att älska eller dricka, eller i att lata oss.
Lessing

Ett besynnerligt vainsinne har gripit arbetarklassen i de länder där den kapitalistiska civilisationen härskar. Detta vainsinne drar i sitt kölvatten med sig det individuella och sociala elände, som sedan två århundraden plågar en dyster mänsklighet. Det är kärleken till arbetet, den med döden kämpande lidelsen för arbete, vilken drivits dithän att livskraften hos den enskilda människan och hennes avkomma bryts ned. Istället för att kureras denna sinnesförvirring har präster, ekonomer och moralister gjort arbetet till något heligt. I sin inskränkta blindhet har dessa människor trott sig vara klokare än sin Gud; svaga och föraktliga som de är har de velat låta det som deras Gud har förbannat åter komma till ära och anseende. Jag, som varken påstår att jag är kristen, ekonom eller moralist, väddjar om att deras Guds omdöme måtte få gå före deras; att de fruktansvärda konsekvenserna av arbetet i det kapitalistiska samhället må väga tyngre än det som deras religiösa, ekonomiska och fritänkarmoral predikar.

I det kapitalistiska samhället är arbetet orsaken till all intellektuell degenerering, till all fysisk missbildning. Jämför fullblodshästarna i Rothschilds stall, vilka betjänas av ett helt följe tvåbenta tjänare, med de tunga hästkrakar som bearbetar jorden, drar gödselkärran och kör in skörden i ladorna på gårdarna i Normandie. Se på den ädle inföding som handelns missionärer och religionens handelsresande ännu inte har korrumpierat med kristendom, syflis och arbetets norm, och se sedan på våra egna olyckliga maskinslavar!⁴

När man i vårt civiliserade Europa vill återfinna spår av människans ursprungliga skönhet, måste man söka i de länder där ekonomiska fördomar ännu inte har utrotat hatet till arbetet. Spanien - som tyvärr även det håller på att degenerera! - kan alltjämt glädja sig åt att äga färre fabriker än vi har fångelser och kaserner. Konstnärens öga fröjdas då han beundrar den djärve andalusiern, brun som en kastanj, rak och smidig som en toledoklinga, och mannens hjärta spritter i honom då han hör tiggaren majestätiskt draperad i sin trasiga *capa* tilltala hertigen av Ossuna med *amigo*, vän. För spanjoren som ännu inte mist sina primitiva instinkter, är arbetet den värsta formen av slaveri.⁵

Den klassiska epokens greker hade heller inte annat än förakt till övers för arbetet - blott slavar fick arbeta: den fria människan kände endast kroppsövningar eller andens lekar. Det var Aristoteles', Phidias' och Aristofanes' tid - den tid då en handfull tappra män vid Maraton krossade horderna från det Asien som Alexander den store snart skulle kuva. Antikens filosofer lärde att man skulle förakta arbetet som en lärde mot den fria människan; diktarna lovprisade lättjan som en gudarnas gåva:

O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit diktade Vergilius,⁶ och i Bergspredikan lovprisade Kristus lättjan:

Beskåden liljorna på marken, huru de växa: de arbeta icke, ej heller spinna de; och likväl säger jag eder, att icke ens Salomo i all sin härlighet var så klädd som en av dem.⁷

Jehova, den barske, skäggige guden, gav dock sina tillbedjare det mest upphöjda exemplet på ideal lathet: efter sex dagars arbete lade han sig till vila för tid och evighet.

Vilka folkslag är det däremot som uppfattar arbetet som en fysisk nödvändighet? Auvergnarna;⁸ skottarna, som är de brittiska öarnas auvergnare; galicierna, dessa spanska auvergnare; preussarna, dessa Tysklands auvergnare; kineserna, Asiens auvergnare. Vilka klasser i vårt samhälle är det som älskar arbetet för arbetets egen skull? De självägande bönderna, böjda över sina ägor, småborgarna, uppslukade av sina handelsbodas. De rör sig likt mullvaden i sina underjordiska gångar, utan att någonsin räta på ryggen och i all maklighet betrakta naturen.

Även proletariatet - denna stora klass, som omfattar alla producenter i de civiliserade nationerna, den klass som när den befriar sig själv kommer att befria mänskligheten från slavarbetet och göra det mänskliga djuret till ett fritt väsen - detta proletariat har förrått sina instinkter, misskänt sitt historiska kall och låtit sig fördärvas av arbetets dogm. Hårt och fruktansvärt är straffet. Allt socialt och individuellt elände kommer sig av denna lidelse för arbetet.

2. Arbetets välsignelser

År 1770 utkom i London en anonym skrift med titeln *An Essay on Trade and Commerce*. Den väckte vid denna tid ett visst uppseende. Dess författare, en stor filantrop, upprördes över att

Englands fabriksböbel har fått den fixa iden att var och en bland dem, enbart för att de är engelsmän, av födseln skulle ha privilegiet att vara mera fria och oberoende än arbetarna i vilket annat europeiskt land som helst. En sådan ide kan förvisso vara nyttig för soldater, vilkas tapperhet den sporrar; men för fabriksarbetarna gäller att ju mindre de smittats av den, desto bättre är det för dem själva och för staten. Arbetarna får aldrig känna sig oberoende av sina överordnade. Det är ytterst farligt att uppmuntra den sortens inbillningar hos den gemena hopen i en handelsstat som vår, där kanske sju åttiondelar av befolkningen endast besitter ringa eller ingen egendom alls. Botandet kommer att vara fullständigt först när våra fattiga inom industrin går med på att arbeta sex dagar för samma summa som de nu tjänar på fyra.

Sålunda predikade man öppet i London nästan ett århundrade före Guizot, att arbetet tyglar människans ädla passioner.

Ju mer mitt folk arbetar, desto färre laster har de [skrev Napoleon den 5 maj 1807 från Osterode]. Jag är den som har makten [...] och jag skulle vara benägen att ge order om att på söndagarna, när gudstjänsttiden är förbi, ska handelsbodarna öppnas och arbetarna återvända till sitt arbete.

För att utrota lättjan och bryta ner den känsla av stolthet och oberoende som den skapar, föreslog författaren till *Essay on Trade* att man skulle spärra in de fattiga i "mönstergilla arbetshus" (ideal workhouses), som skulle vara

skräckhus där man arbetar 14 timmar om dagen, så att det när matrasterna räknats bort skulle återstå 12 hela, ograverade arbetstimmar.

Tolv timmars dagligt arbete, det var idealet för 1700-talets filantroper och moralister. Men det har lyckats oss att överskrida detta *nec plus ultra* ["och intet därutöver", ö a]. De moderna verkstäderna har blivit de mönstergilla korrektionsanstalter där man spärrar in de arbetande massorna, där man dömer dem till tvångsarbete i 12 eller 14 timmar - och inte bara män utan dessutom kvinnor och barn!⁹

Och tänka sig att söner till Skräckväldets hjältar till den grad har låtit sig degraderas av arbetets religion, att de alltsedan 1848 uppfattat den lag som begränsade arbetstiden till 12 timmar som en revolutionär seger; som revolutionär princip har de låtit proklamera *Rätten till arbete*. Skam över det franska proletariatet! Endast slavar kan sjunka så lågt. Tjugo års kapitalistisk civilisation skulle inte vara nog för att få grekerna från den heroiska tiden att tänka ut något så förnedrande.

Och när tvångsarbetets lidanden och hungerns plågor talrikare än Bibelns gräshoppor har slagit ner på proletärererna - då är det de själva som har nedkallat dem över sina huvuden.

Just det arbete som massorna krävde med vapen i hand i juni 1848 har de nu påtvingat sina familjer; sina kvinnor och barn har de utlämnat till industribaronerna. Med sina egna händer har de krossat hemmets härd, med egna händer uttorkat sina kvinnors bröst. Dessa olyckliga, blivande och ammande mödrar, har man tvingat till gruvor och fabriker för att böja sina ryggar och slita ut

sina muskler. Med egna händer har de undergrävt sina barns liv och livskraft. - Skam över er proletärer! Var finns nu alla de slagfärdiga kvinnor som våra gamla fabler och sagor berättar om, dristigt öppenhjärtiga, rappa i käften och med smak för gott vin? Var finns dessa hurtiga töser som alltid var i farten, alltid lagade mat, alltid sjöng, spred liv och glädje runt omkring sig och utan smärta födde sunda, livskraftiga små barn? Idag är våra döttrar och kvinnor fabriksarbeterskor, sjukliga, bleka blomster, blodfattiga med insjunkna magar och slappa lemmar. Varje blodfull förnöjelse är dem främmande, och de skulle aldrig livfullt kunna berätta om hur de miste sin oskuld. - Och barnen? Tolv timmars arbete för barnen. Vilket elände! - Ingen Jules Simon från Akademin för politiska och moraliska vetenskaper, ingen jesuitisk Germinys skulle någonsin kunna tänka ut en last som är mera avtrubbande för barnens intelligens, mera förslöande för deras instinkter, mera förödande för deras organism än arbetet i den kapitalistiska fabriken för-därvade atmosfär.

Vårt århundrade kallas arbetets århundrade; i själva verket är det smärtans, eländets och korrupsionens århundrade.

Och likväl stämde samtliga filosofer och borgerliga ekonomer - alltifrån den pinsamt förvirrade Auguste Comte till den löjligt klartänkte Leroy-Beaulieu; alltifrån borgerliga skönandar som den romantiske charlatanen Victor Hugo till den naivt befängde Paul de Kock - alla stämde de upp den kväljande lovsången till Framstegets Gud, Arbetets förstfödde. När man hör dem skulle man tro att glädjen var på väg att härska över jorden; man skulle redan se den nalkas. För att få nutidens sol att lysa klarare mot en dyster bakgrund grävde man fram det feodala samhällets smuts och elände. - Hur mycket har de inte tröttat ut oss, dessa mätta och välnärda som ännu för inte så länge sedan var medlemmar av de förnäma herrarnas tjänarstab och idag är borgerskapets fett avlönade penntjänare. Hur mycket har vi inte tråkats ut av att höra om den värtalige La Bruyéres bonde! Men låt oss då äntligen visa dem den strålande bilden av proletärerernas glädjeämnen det kapitalistiska framstegets år 1840, som en av deras egna, akademiledamoten dr Villerme, har tecknat den. - Samme man som 1848 tillhörde den krets av lärda (Thiers, Cousin, Passy, akademiledamoten Blanqui hörde också dit) som spred den borgerliga ekonomins och moralens dumheter bland massorna.

Det är fabrikanternas Alsace¹⁰ som dr Villerme talar om, det Alsace där män som Kestner och Dollfus verkar, dessa filantropins och den industriella republikanismens stora söner. Men innan vi låter doktorn utmåla proletariatets olyckor för oss ska vi ta och lyssna på en fabrikant från Alsace, hr Th Mieg från firman Dollfus, Mieg & Cie, som skildrar hur situationen var för hantverkarna i den gamla industrin:

För femtio år sedan (1813, då den moderna mekaniska industrin höll på att födas) var arbetarna i Mulhouse alla torvans barn; de bodde i staden eller i de kringliggande byarna och de ägde nästan samtliga ett hus och ofta ett litet stycke jord.¹¹

Det var arbetarnas guldålder. - Men på den tiden hade industrin i Alsace ännu inte översvämmat världen med sina bomullstyger och gjort män som Dollfus och Koechlin till miljonärer. Men tjugofem år senare då Villerme besökte Alsace hade den moderne Minotauros,¹² den kapitalistiska verkstaden, erövrat landet; i sin glupskhet på mänsklig arbetskraft hade den tvingat iväg arbetarna från hus och hem för att bättre kunna vrida ur dem den sista droppen arbetskraft. I tusental kom arbetarna springande då fabriksvisslorna ljöd.

Ett stort antal, [säger Villermé] femtusen av sjuttontusen var av de höga hyrorna tvingade att inlogera sig i de intilliggande byarna. Några bodde två och en fjärdedels lieues från den fabrik där de arbetade.

I Mulhouse, i Dornach började arbetet klockan fem på morgonen och slutade klockan fem på kvällen, sommar som vinter [...] Ni skulle se dem när de kommer till staden på morgonen och när de ger sig iväg på kvällen. Bland dem kan man se en mängd bleka, magra kvinnor, som går barfota mitt i smutsen och i brist på paraply i regn och snö bär sina förkläden eller underkjolar uppslagna över huvudet för att skydda ansiktet och halsen; och ett ännu större antal barn som inte är mindre smutsiga, inte mindre utmärglade, klädda i trasor och helt nedsmorda av den olja som droppar på dem från vävstolarna medan de arbetar. Barnen, som är bättre skyddade mot regnet på grund av sina vattentäta kläder, bär inte ens som kvinnorna en korg på armen med dagens matranson; de har endast ett stycke bröd i handen, instucket under tröjan eller var de nu kan, och brödet ska räcka till att mätta deras magar ända tills de ska vända hem om aftonen.

Sålunda läggs till dessa olyckligas i förväg omåttligt långa dag på minst femton timmar även denna ständiga mödosamma fotvandring fram och tillbaka. Resultatet är att de är överväldigade av trötthet när de kommer hem på kvällen och följande dag går hemifrån innan de är fullständigt utvilade för att hinna fram till arbetsplatsen när den öppnar.

Och rucklen, där de som bodde i staden packades samman, beskrivs på följande sätt:

Jag har i Mulhouse, i Dornach och i husen i närheten sett de kyffen där två familjer sover i varsitt hörn på halm som kastats på stengolvet och hålls fast av ett par bräder... Medan hälften av barnen i fabriköernas, grosshandlarnas, klädeshandlarnas och bruksdirektörernas familjer uppnår sitt tjugoförsta levnadsår, är det elände som drabbar arbetarna vid bomullsindustrin i departementet Haut-Rhin så djupt att samma hälft av barnen i dessa vävar- och spinneriarbetarfamiljer dör innan de har uppnått två års ålder.

Om arbetet på fabriken tillfogar Villermé:

Detta kan inte kallas ett arbete eller en uppgift, det är tortyr; och det är sex- till åttaåriga barn som utsätts för den [...] Det är dessa långvariga och dagligen återkommande plågor som framförallt undergräver hälsan hos arbetarna i bomullsspinnerierna.

Och beträffande arbetsdagens längd anmärkte Villermé att medan galärslavarna bara arbetade tio timmar, slavarna på Antillerna i genomsnitt nio timmar, så existerar det i samma Frankrike som åstadkom 1789 års Revolution och stolt proklamerade *De mänskliga rättigheterna*, fabriker där arbetsdagen är sexton timmar av vilka arbetarna endast kan använda en och en halv timme till måltiderna.¹³

Vilket ynkligt avsteg från borgerskapets revolutionära principer! Vilken sorglig gåva från deras Gud: Framsteget! - Filantroperna utropar till Mänsklighetens välgörare dem, som för att berika sig och samtidigt själva gå och slöa, ger arbete till de fattiga. - Bättre vore det om man sådde pest och förgiftade brunnarna än uppförde en ny fabrik mitt ibland en lantlig befolkning. - Har man väl infört fabriksarbetet så innebär det farväl till glädjen, farväl till hälsa och frihet; farväl till allt som gör livet skönt och värt att leva.¹⁴

Och nationalekonomerna går ut och ropar outtröttligt till arbetarna: Arbeta, arbeta för att öka samhällets rikedom! Och ändå är det en ekonom, Destut de Tracy, som svarar dem:

I de fattiga länderna har folket det bra; inom de rika nationerna är folket vanligtvis fattigt.

Och hans elev Cherbuliez fortsätter:

När arbetarna medverkar till att ackumulera produktivt kapital, bidrar de till en utveckling som förr eller senare kommer att beröva dem själva en del av deras löner.

Men nationalekonomerna, vars egna skränande gör dem till döva åsnor, svarar: Arbeta, arbeta för er egen välfärds skull! Och i det kristna saktmodets namn måssar en präst från den anglikanska kyrkan, pastor Townshend: Arbeta, arbeta dag och natt; när ni arbetar växer ert elände, och ert elände befriar oss från att använda lagens makt för att påtvinga er arbetet. Lagligt tvångsarbete "skapar för mycket besvär, kräver för mycket tid och väcker för stort uppseende: svälten är däremot inte endast ett fredligt, tyst och ständigt verksamt tvångsmedel, utan som den mest naturliga drivkraften för att åstadkomma flit och arbete framkallar den också de största ansträngningarna."

Arbeta, arbeta, ni proletärer för att öka nationens rikedom och ert eget individuella elände! Arbeta, arbeta för att ni, när ni blir fattigare, ska ha större anledning att arbeta och vara eländiga! Så lyder den kapitalistiska produktionens obönhörliga lag.

Genom att lyssna till ekonomernas bedrägliga ord har proletärerna överlämnat sig med kropp och själ till arbetets synder och härigenom kastat ut hela samhället i industriella överproduktionskriser som försätter hela samhällsorganismen i konvulsioner. I en sådan situation, när det råder överflöd på varor och brist på köpare, slår fabriker igen och svälten gisslar arbetarbefolkningen med tusen piskor. Fördummade av arbetets dogm förstår inte arbetarna att det överarbete de åtog sig under en period av skenbart välstånd är orsaken till deras nuvarande elände. I stället för att rusa till sädesmagasinet och ropa: "Vi är hungriga, vi vill äta! ... Visserligen har vi inte ett rött öre, men hur luspanka vi än är så är det ju vi som har skördat kornet och vindruvorna..." I stället för att belägra hr Bonnet de Jujurieux, uppfinnaren av industriklostren, och ropa: "Hr Bonnet, här har ni era spolerskor, era spinnerskor, väverskor och sömmerskor! Här står de och skälver under sina lappade bomullsklänningar så att det skulle plåga en judes öga, och ändå är det de som har spunnit och vävt de sidenklänningar som nu bärs av kokotterna i hela kristenheten. Dessa tiggerskor som arbetade tretton timmar om dagen hade inte tid att tänka på sin egen toalett. Nu när de är arbetslösa har de tid att prassla lite med sidentygerna som de själva har skapat. Knappt hade de tappat mjölkändarna förrän de ägnade sig åt att skapa er förmögenhet och att leva i avhållsamhet. Nu har de tid över och vill njuta frukterna av sitt arbete! Seså, hr Bonnet, fram med sidentyget! Hr Harmel levererar sitt muslentyg, hr PouyerQuertier kommer med sin kalikå, hr Pinet med sina kängor till kvinnornas stackars små kalla, våta fötter. Hur mycket kommer det inte att glädja er att få se dem vackert klädda från topp till tå! Alltså, inga undanflykter. - Ni är mänsklighetens vän, inte sant, och till på köpet kristen? - Ställ då till era arbetares förfogande den förmögenhet som de själva har byggt upp med sitt eget kött och blod. - Ni är en vän av handeln? Hjälpt då till att få varorna att cirkulera - här finns alla konsumenter man kan önska sig; ge dem obegränsad kredit. Ni är ju tvungen att ge kredit till köpmän som ni aldrig träffat i hela ert liv och som aldrig har gett er så mycket som ett glas vatten. Era arbetare kommer att göra så gott de kan: om de försvinner på förfallodagen kan ni förklara skulden förfallen, och om de inte äger det minsta som ni kan lägga beslag på kan ni kräva återbetalning i form av böner. Det kommer att sända er och er snusfyllda näsa till Paradiset långt snabbare än ni kan komma dit med hjälp av er penningpung."

I stället för att utnyttja kriserna för att åstadkomma en allmän fördelning av varorna till allmän glädje och gamman går arbetarna, som håller på att dö av svält, iväg och slår sina huvuden mot fabriks portarna. Med utmärklade ansikten, magra kroppar och ynkliga böner bestormar man fabrikanterna: "Gode hr Chagot, söte hr Schneider, ge oss arbete, det är inte svälten utan kärleken till arbetet som plågar oss!" Dessa olyckliga som knappt har krafter nog att hålla sig på benen säljer nu tolv eller fjorton arbetstimmar för hälften av vad de fick då de hade bröd på bordet. Och industrins välgörare utnyttjar arbetslösheten för att producera billigare.

Lika säkert som natten följer på dagen, följer på perioder med ett övermått av arbete industriella kriser vilka i sin tur följs av perioder av påtvingad sysslöshet, hopplost elände och obönhörlig bankrutt. Så länge fabrikanten har kredit ger han arbetsraseriet fria tyglar, han lånar och lånar för att skaffa råvaror till sina arbetare. Det är nödvändigt att producera; han tänker inte närmare på att marknaden blir övermättad och att hans växlar förfaller om varorna inte får avsättning. När han trängs upp i ett hörn kommer han att bönfälla juden, kasta sig för hans fötter, erbjuda honom sitt blod, sin ära. "Lite mindre guld skulle snarare vara något för honom", svarar Rothschild. "Ni har 20.000 par strumpor i lager, de är värda tjugo sous, jag tar dem för fyra." När juden har fått strumporna säljer han dem för sex eller åtta sous och stoppar de små hundra-sous-lapparna, som han inte är skyldig någon något för, i sin ficka. Men fabrikanten har endast dragit sig tillbaka för att bättre kunna satsa på nytt. Slutligen kommer kraschen och de överfyllda lagren sprängs. Man tvingas kasta varorna på sophögen och vet ändå inte vad man ska göra med de varor som tillkommer. Värdet av de varor som blir förstörda belöper sig till hundratals miljoner; under förra århundradet brände man dem eller kastade dem i vattnet.¹⁵

Innan det går så långt, genomkorsar emellertid fabrikanterna hela världen för att avsätta de varor som oavbrutet hopar sig; de tvingar sina regeringar att annektera Kongo, bemäktiga sig Tonkin, skjuta sig igenom den kinesiska muren med kanoner för att de själva ska kunna avsätta sina bomullstyger. Under de senaste århundradena utkämpade Frankrike och England en kamp på liv och död om vem som skulle ha det exklusiva privilegiet att sälja i Amerika och Indien. Tusentals unga, livskraftiga män har färgat haven röda med sitt blod under 1500-, 1600- och 1700-talens kolonialkrig.

Liksom fallet är med varorna råder det överflöd på kapital. Finansmännen vet inte längre var de ska placera det. De beger sig då till dessa lyckliga länder där man ännu ligger i solen och röker cigaretter, för att bygga järnvägar, uppföra fabriker och importera arbetets förbannelse. Och en vacker dag slutar denna export av franskt kapital med diplomatiska förvecklingar: i Egypten var Frankrike, England och Tyskland nära att råka i luven på varann när det gällde vilket lands ockrare som skulle betalas först; för att inte tala om krig som i Mexiko dit man sänder franska soldater för att tjänstgöra som exekutionsbetjänter och driva in de tvivelaktiga skulderna.

Hur stort och omfattande detta sociala och individuella elände än må vara, hur evigt det än må förefalla, så kommer det att fly liksom hyenor och schakaler försvinner vid lejonets ankomst den dag proletariatet reser sig och säger: "Detta vill vi!" Men innan proletariatet kan bli medvetet om sin egen styrka måste det kasta den kristna moralens, nationalekonomins och fritänkeriets förutfattade meningar på historiens soptipp. De måste återvända till sina ursprungliga instinkter och tillkänna *Rätten till lättja*, en rätt som är tusen gånger ädlare och

heligare än de bleksiktiga *Mänskliga rättigheter* som den borgerliga revolutionens metafysiker kokat ihop. De måste tvinga sig själva att endast arbeta tre timmar om dagen och annars slå dank och frossa dag och natt.

Hittills har min uppgift varit lätt, jag har endast behövt beskriva ett verkligt och av oss alla alltför välkänt ont. Men att övertyga proletariatet om att man har prackat på det en pervers moral, att den otyglade arbetsamhet som det hängett sig åt alltsedan århundradets begynnelse är den mest fruktansvärda plåga som någonsin har hemsökt mänskligheten; att övertyga proletariatet om att arbetet aldrig kommer att bli en krydda till lättjans nöjen, en välgörande övning för människans organism och en nyttig lidelse för samhällets, med mindre än att det regleras klokt och inskränks till högst tre timmar om dagen - det är en svår uppgift, som överstiger min förmåga. Endast kommunistiska fysiologer, hälsoexperter och ekonomer skulle kunna ta sig an den. På de följande sidorna kommer jag att nöja mig med att visa hur det - med tanke på de moderna produktionsmedlens obegränsade produktivitet - är nödvändigt att hålla tillbaka arbetarnas överdrivna begär efter arbete och tvinga dem att konsumera de varor som de själva producerar.

3. Följderna av överproduktion

En grekisk diktare som levde på Ciceros tid, Antiparos, lovsjäng med följande ord uppfinnandet av vattenkvarnen som malde spannmål och som skulle befria de kvinnliga slaverna och leda dem in i guldåldern:

Spar den arm som får kvarnen att snurra, o mjölnerskor, och sov lugnt! Låt tuppen förgäves förkunna att dagen gryr! Dao har tvingat nymferna att utföra slavens arbete, och se hur muntert de nu dansar på hjulet, se hur den snurrande axeln rullar sina ekrar och får den tunga kvarnstenen att gå runt. Låt oss leva det liv våra fäder levde och låt oss i överksamhet glädja oss åt de gåvor gudinnan skänker.

Ack! Den sysslolöshet som den hedniske skalden förkunnade har inte infunnit sig. Den blinda, vanvettiga och mördande kärleken till arbetet förvandlar den befriande maskinen till ett redskap som gör fria människor till slavar: maskinens produktivitet har blivit orsaken till massornas utarmning.

En god handknypplerska kan som bäst göra fem maskor i minuten, vissa knypplingsmaskiner kan göra trettiotusen under samma tid. Varje minut för maskinen motsvarar alltså hundra timmar för arbeterskan, eller uttryckt på ett annat sätt: varje gång maskinen arbetar en minut frigör den tio dagars vila för arbeterskan. Det som gäller för knypplingsindustrin gäller i större eller mindre omfattning för alla industrier som har förnyats genom modern mekanik. - Men vad ser vi? Efterhand som maskinen blir allt mera fulländad och gör människans arbete överflödigt med hjälp av sin ständigt växande hastighet och precision, fördubblar arbetaren sin iver som om han ville tävla med maskinen i stället för att förlänga sin vila med den tid som nu frigjorts. Vilken absurd och mordisk form av konkurrens!

För att konkurrensen mellan människan och maskinen skulle kunna utvecklas fritt avskaffade proletärerna de visa lagar som begränsade hantverkarnas arbetstid inom gamla tiders skrån; antalet fridagar minskades.¹⁶ Menar de måntro att den tidens producenter, som endast arbetade under fem av veckans sju dagar, levde av luft och källvatten som de förljugna nationalekonomerna berättar? - Hör då på här! De hade sin fritid till att njuta jordens glädjeämnen, till att älska och roa sig, till att hålla glada fester till ära för sysslolöshetens fröjdefulla Gud. Det dystra England som idag är kuvat av protestantismen, kallade sig en gång det "Glada England" (*Merry England*). - Rabelais, Quevedo, Cervantes och okända författare till den tidens skälmromaner får det att vattnas i munnen på oss med sina beskrivningar av det storartade frossande¹⁷ som man förnöjde sig med mellan två slag eller två plundringståg och där man inte sparade på någonting. Jordaens¹⁸ och den flamländska skolan har avbildat dem på sina livfulla dukar. Upphöjda gargantuanska magar, var har ni blivit av? Upphöjda hjärnor som innehöll mänsklighetens alla tankar, var har ni blivit av? - Vi har blivit betydligt mindre och vansläktats avsevärt. Den magra förplägnaden, potatisen, det färgade vinet och den preussiska snapsen, listigt kombinerade med tvångsarbete, har försvagat våra kroppar och tyglat vårt tänkande. Är det alltså för detta som människan ska dra in magen och maskinen utvidga sin produktivitet, är det för detta som ekonomerna predikar sina malthusianska teorier för oss, predikar sin avhållsamsreligion och arbetet som dogm? Man borde riva ut tungan ur deras mun och kasta den till hundarna!

Då nu arbetarklassen i sin enfald och godtrogenhet låtit sig indoktrineras och i sin medfödda fanatism kastat sig blint ut i arbete och avhållsamhet, ser kapitalistklassen sig dömd till sysslöshet och påtvingade njutningar, till improduktivitet och överkonsumtion. Visserligen gör övermättet av arbete arbetarens hud blek och trasar sönder hans muskler, men tro för den skull inte att situationen är smärtfri för borgaren.

Genom den avhållsamhet som den producerande klassen ålagt sig tvingas borgarna att ägna sig åt att överkonsumera de produkter som skapas i överflöd. I den kapitalistiska produktionens barndom, för hundra eller tvåhundra år sedan, var borgaren en ordentlig människa med förnuftiga och fredliga vanor. Han lät sig nöja med sin egen hustru, eller i varje fall nästan; han drack bara för att släcka sin törst och åt för att bli mätt. Han överlät utsvävningarnas ädla dygder till hovmän och kurtisaner. I dag finns det ingen son till en uppkomling som inte känner sig förpliktad att bidra till prostitutionens utveckling eller låta sig utsmyckas med silver för att det hårda arbetet i silvergruvorna ändå ska ha något syfte; det finns inte någon borgare som inte frossar på tryfferad kapun och på den finaste Lafite för att uppmuntra uppfödarna i La Fleche och vinodlarna i Bordeaux. Till följd av denna verksamhet förstörs kroppen snabbt, håret faller av, tänderna lossnar, bålen blir oformlig och magen svullnar upp, andedräkten blir dålig, rörelserna tunga, lederna stelnar och blir fulla med giktknölar. Andra som är för svaga för utsvävningar men ändå är begåvade med en viss portion enfald, låter - i likhet med män som den politiska ekonomins Garnier och rättsfilosofens Acolas¹⁹ - sina hjärnor förtorka genom att mödosamt utarbeta stora, sömngivande böcker för att hålla sättere och tryckare sysselsatta på deras fritid.

Överklasskvinnorna upplever ett sant martyrium. För att de vackra toaletter som deras sömmerskor sliter ut sig med att framställa ska komma till sin rätt, far de från morgon till kväll fram och tillbaka från den ena klänningen till den andra; i timmar överlåter de sina tomma huvuden till hårkonstnärerna, som till varje pris måste tillfredsställa sin drift att bygga upp chinjonger. Insnörda i korsetter, inklämda i kängor, urringade till den grad att en soldat skulle rodna, virvlar de nätterna igenom runt på sina välgörenhetsbaler för att samla några ören till de fattiga. Fromma själar!

För att uppfylla sin dubbla sociala funktion som icke-producent och överkonsument måste borgaren inte bara bruka våld mot sin anspråkslösa smak, förlora den arbetsflit som genom två århundraden blivit en vana för honom och hänge sig åt hämningslös lyx, frosseri på delikatesser och syfilitiska utsvävningar - därtill måste han undandra en enorm mängd människor från det produktiva arbetet för att skaffa sig medhjälpare.

Här är några siffror som visar hur kolossal denna förlust av produktiv arbetskraft var. Enligt 1861 års folkräkning var invånarantalet i England och Wales 20.066.244, varav 9.776.259 män och 10.289.965 kvinnor. Räknar man bort alla som var för unga eller för gamla för att arbeta, alla improduktiva kvinnor, ungdomar och barn, vidare de ideologiska professionerna som de styrande i landet, polisen, prästerskapet, ämbetsmännen, armen, de prostituerade, konstnärerna, vetenskapsmännen osv, vidare alla som uteslutande lever på andras arbete i form av jordränta, kapitalränta, osv, slutligen fattighjon, vagabonder, förbrytare osv, så återstår i runt tal åtta miljoner produktiva av bägge könen och i olika åldersgrupper, inklusive de kapitalister som på ett eller annat sätt deltar i produktionen, handeln, finansväsendet osv. Dessa åtta miljoner fördelas sålunda:

Jordbruksarbetare (häri inräknat även herdar, drängar och pigor bosatta hos arrendatorerna)	1.098.261 personer	
Arbetare inom bomulls-, ylle-, hampa-, lin-, silkes- och trikåfabrikerna	642.607	"-
Kol- och metallgruvearbetare	565.835	"-
Metallarbetare (masugnar, valsverk osv)	396.998	"-
Tjänande klass (tjänstefolk mm)	1.208.648	"-

"Om vi lägger ihop de i textilindustrin sysselsatta med antalet arbetare i kol- och malmgruvorna, så får vi siffran 1.208.443; om vi i stället lägger ihop textilarbetarna med metallarbetarna, blir siffran 1.039.605 personer. Med andra ord: bägge dessa siffror är mindre än antalet moderna husslavar. Vilket storslaget resultat av kapitalismens utnyttjande av maskinerna!²⁰

Till hela denna tjänande klass, vars omfång illustrerar vilken nivå den kapitalistiska civilisationen har uppnått, måste läggas den talrika klass av olyckliga som uteslutande är sysselsatta med att tillfredsställa de rika klassernas dyra och ytliga smak: diamantslipare, knypplerskor, brodöser, lyxbokbindare, lyxsömmerskor, dekoratörer av glädjehus osv.²¹

När bourgeoisin väl har hemfallit åt den absoluta lättjan, demoraliserats av påtvingad njutning, då vänjer den sig emellertid vid denna nya livsform trots de obehag den medför. Borgerskapet åser med rädsla varje förändring. Åsynen av de eländiga arbetsvillkor som arbetarklassen resignerat accepterar, och det undergrävande av den fysiska hälsan som den onaturliga lidelsen för arbete ger upphov till, kommer endast deras avsky att tillta för varje tilldelande av arbete och varje inskränkning av njutningarna.

Det är just i detta läge som proletärerna har satt sig i sinnet att tvinga kapitalisterna att arbeta, utan att räkna med den demoralisering borgerskapet ålagt sig som en samhällelig plikt. I sin naivitet har man tagit nationalekonomernas och moralisternas teorier om arbetet på allvar, och man rustar sig nu för att även ålägga kapitalisterna denna plikt! Proletariatet proklamerar devisen: *Den som inte arbetar skall heller inte äta*. I Lyon reste sig folket 1831 under mottot: *bly eller arbete*; upprorsmakarna från juni 1848 krävde *Rätten till arbete*, och de som var med och bildade Kommunen i mars 1871 kallade sin resning för *Arbetets revolution*.

På dessa barbariska angrepp mot den borgerliga vällevnaden och all borgerlig lättja kunde herrar kapitalister endast svara med brutalt undertryckande. Men de vet att även om de lyckas med att undertrycka dessa revolutionära explosioner, har de inte förmått dränka proletariatets absurda påfund att vilja tvinga de sysslolösa och mätta klasserna till arbete ens i blodet från denna kolossala massaker. Och det är för att förhindra en sådan olycka som borgerskapet omger sig med denna mängd pretoriangardister, poliser, ämbetsmän, fångvaktare, vilka får sin bärgning av en arbetskrävande improduktivitet.

Ingen kan längre bevara några illusioner om den moderna hären; när armen upprätthålles permanent är det enbart för att hålla "den inre fienden" stängin; fästningarna i Paris och Lyon byggdes inte för att försvara städerna mot främmande trupper utan för att krossa denna "inre fiende" i händelse av revolt. Om någon kräver ett ovedersägligt exempel: låt oss peka på armen i Belgien, detta

kapitalismens paradiset; dess neutralitet är garanterad av de europeiska staterna och likväl är dess arme en av de mäktigaste i förhållande till landets folkmängd. Den tappra belgiska armens slagfält är Borinage- och Charleroi-slätterna; det är i gruvarbetarnas och de obehövade arbetarnas blod som de belgiska officerarna härdar sina svärd och skördar sina epåletter. De europeiska nationerna har inga nationella arméer utan legotrupper; dessa skyddar kapitalisterna mot folkets vrede, vilken vill döma borgerskapet till tio timmars gruvellet fabriksarbete.

Genom att hålla in sin egen mage alltför länge har arbetarklassen fått borgarklassens mage att växa omåttligt, eftersom denna klass dömts till överkonsumtion.

För att lindra sina smärtsamma mödor har borgarklassen tvingats att från arbetarklassen undandra en människomassa, som är mycket större än den som stannat kvar inom den nyttiga produktionen, och dömt den till improduktivitet och överkonsumtion. Men inte ens denna hop av onyttiga munnar har trots sin glupskhet varit i stånd att konsumera alla de varor som arbetarna - fördummade av arbetets dogm - producerar till vanvett, varor som de varken önskar konsumera eller ens ifrågasatt om det överhuvudtaget är möjligt att finna konsumenter till.

Inför arbetarnas dubbla vainsinne: att slita ut sig genom överarbete och att leva i knapphet, består det största problemet för den kapitalistiska produktionen inte längre i att finna producenter och öka deras produktivkrafter utan i att finna konsumenter, reta deras aptit och skapa konstlade behov.

Eftersom Europas arbetare som skälver av köld och svält vägrar att bära de klädestyger de själva har vävt och att dricka det vin de själva har skördat, måste de stackars fabrikanterna liksom skålmarna ta sig till världens ände för att om möjligt finna någon som är villig att bära kläderna och dricka vinet. Det är för hundratals miljoner och miljarder årligen som Europa exporterar till alla världens hörn, till folkslag som inte vet vad de ska använda varorna till.²² Men de kontinenter som redan utforskats är inte längre tillräckligt stora, man måste finna jungfrulig mark. Europas fabriker drömmer dag och natt om Afrikas oupptäckta länder, om sandhavet i Sahara, om järnvägen i Sudan; fyllda av spänning följer de Livingstones, Stanleys, Du Chaillus, Brazzas framsteg; med öppen mun lyssnar de till dessa tappra resenärers lysande berättelser. Vilka okända underverk döljer inte "den svarta kontinenten"! Fält där elefantbetar växer, floder av kokosolja som för med sig guldgrubbar; miljoner svarta kroppar nakna som Dufaures eller Girardins ansikten och som endast väntar på bomullskläder för att lära sig sedlighet; de väntar bara på brännvinsflaskor och biblar för att lära känna civilisationens dygder.

Men allt detta präglas av vanmakt: borgarklassen som vältrar sig i lyx; en klass av tjänstefolk som är större än den produktiva arbetarklassen; barbariska, fjärran länder som mättas med europeiska varor; intet, absolut intet räcker till för att avsätta, de; berg av produkter som är högre och mera enorma än Egyptens pyramider: de europeiska arbetarnas produktivitet irotsdr all konsumtion, allt slöseri. Fabrikanterna tappar huvudet och vet varken ut eller in, de kan inte längre finna tillräckligt med råvaror för att stilla sina arbetares omåttliga och onaturliga begär efter arbete. I våra spinnerier rispar man numera upp smutsiga och halvruvna kläder för att av dem göra så kallade renaussancyger, vilkas hållbarhet inte är större än politikernas ständiga vallöften. I stället för att låta silkesfibern behålla sin enkla och naturliga smidighet, ger man den i Lyon en överdos av mineralsalter som genom att ge den tyngd gör den bräcklig och föga användbar.

Alla våra produkter är förfalskade för att förkorta livslängden och underlätta avsättningen. Liksom man har gett namn åt mänsklighetens första skeden, *stenåldern* och *bronsåldern*, efter arten av deras produkter, kommer vår tid otvivelaktigt att kallas för *förfalskningens tidsålder*. Okunniga personer anklagar våra fromma industrialister för bedrägeri, men i själva verket är dessa endast besatta av en enda tanke, nämligen att ge arbetarna sysselsättning eftersom dessa inte kan finna sig i att leva med armarna i kors.

Dessa förfalskningar motiveras helt och hållet med humanitära känslor, men ger utomordentliga förtjänster åt de fabrikanter som använder sig av dem. Även om förfalskningarna är förödande för varornas kvalitet, även om de utgör en outtömlig källa till slöseri med mänskligt arbete, bevisar de likväl borgarklassens filantropiska uppfinningsrikedom och den ohyggliga perversion som har drabbat arbetarna. För att tillfredsställa sin last tvingar dessa industriherrarna att kväva sitt eget samvetes röst och även bryta mot lagarna för hederlighet i affärer.

Och likväl: Trots överproduktion av varor, trots förfalskning i tillverkningen överfylls marknaden av en aldrig sinande mängd arbetare som bönfaller: arbete! mera arbete! - Deras stora antal borde i sig självt ha tvingat dem att tygla sin lidelse, men leder tvärtom endast till paroxysmer. Så snart ett tillfälle till arbete ges, störtar de sig över det; minst fjorton timmars arbete krävs för att tillfredsställa dem, och dagen därpå står de återigen på gatan utan någon som helst möjlighet att ge näring åt sin last.

Varje år återkommer arbetslösheten inom alla industrier med samma regelbundenhet som årstiderna. Det för den mänskliga organismen nedbrytande överarbetet följs av två eller fyra månaders total vila. Men ingen mat utan arbete. När nu lidelsen för arbete är så djupt rotad i arbetarnas hjärta att den kväver alla andra naturliga instinkter och när å andra sidan den för samhället nödvändiga mängden arbete måste begränsas av konsumtionen och tillgången på råvaror, varför då göra slut på ett helt års arbete på sex månader? Varför inte fördela det jämnt över alla tolv månaderna och tvinga alla arbetare att nöja sig med sex eller fem timmars arbete om dagen hela året, i stället för att pressa in tolv timmar varje dag under sex månader?

När arbetarna väl har säkrat sitt dagliga arbetspensum kommer de inte längre att vara avundsjuka och inte längre att kämpa för att ta varandras arbete och slita brödet ur munnen på varandra. När de sedan inte längre är försvagade till kropp och själ, kommer de att kunna börja öva sig i lättjans dygder.

På grund av den fördummande arbetsbördan har arbetarna aldrig lyckats inse att det för att man ska kunna skaffa arbete åt alla är nödvändigt att ransonera det, precis som man ransonerar dricksvattnet på ett skepp i nöd. Industriherrarna kräver däremot i den kapitalistiska utsugningens namn sedan länge en lagstadgad begränsning av arbetstiden. År 1860 förklarade en av Elsass' största fabrikanter, hr Bourcart från Guebwiller, inför Kommissionen för yrkesundervisning:

att tolvtimmarsdagen var för lång och borde förkortas till elva; att man borde sluta arbetet klockan två på lördagar. Jag vill rekommendera dessa åtgärder även om de vid första anblicken kan förefalla dyrbara", sade hr Bourcart och fortsatte: "Vi har i fyra år på försök tillämpat dem i vår industriella verksamhet, och vi ligger väl till. Genomsnittsproduktionen har ökats, långt ifrån att minska.

I sin avhandling om *maskinerna* citerar hr F Passy följande brev från en större belgisk industriägare, en hr M Ottavaere:

Även om vi har exakt likadana maskiner som i de engelska spinnerierna producerar de likväl inte så mycket som de borde, dvs den mängd samma maskiner producerar i England - och detta trots att man där arbetar två timmar mindre om dagen. [...] Vi arbetar alla *två långa timmar för mycket*; jag är övertygad om att om vi i stället för de nuvarande tretton timmarna hade elva timmars arbetsdag, skulle vi producera lika mycket och följaktligen billigare.

Även den liberale ekonomen hr P LeroyBeaulieu bekräftar att:

En stor belgisk fabrikant har gjort den iakttagelsen att de veckor under vilka en helgdag infaller, inte medför mindre produktion än vanliga veckor.²³

Det som folket aldrig vågat eftersom det varit enfaldigt nog att låta sig luras av moralisterna, har en aristokratisk regering redan genomfört. I strid med nationalekonomernas moraliska och industriella betraktelser - i motsättning till dessa ekonomer, vilka likt olyckskorpar kraxat att en timmes förkortning av fabriksarbetet skulle innebära ruin för den engelska industrin, har den engelska regeringen med hjälp av en lag som strikt följs förbjudit arbete under mer än tio timmar om dagen. Trots detta har England förblivit världens ledande industrination.

Det stora engelska experimentet föreligger i verkligheten, intelligenta kapitalisters erfarenheter föreligger: de bevisar oåterkalleligen att det för att öka den mänskliga produktiviteten är nödvändigt att reducera antalet arbetstimmar och öka antalet fridagar och ferier - och likväl har det franska folket inte låtit sig övertygas. Men om en sådan obetydlig arbetstidsförkortning på två timmar har fått den engelska produktionen att stiga med nästan en tredjedel under loppet av tio år,²⁴ vilken svindlande ökning av arbetsproduktiviteten skulle då inte en lagstadgad förkortning av arbetstiden till tre timmar innebära för produktionen i Frankrike? Kan då arbetarna aldrig inse att de genom att överbelasta sig själva med arbete bryter ner både sin egen och sin avkommas krafter, så att de till följd av sitt slit och släp blir arbetsodugliga i förtid; och att de är så fördummade av denna enda last att de inte längre är människor utan endast människospillror som tar död på sina finaste anlag, bara för att låta den allt förtärande kärleken till arbetet förbli oantastad.

Likt Arkadiens papegojor härmar de ekonomerna: "Låt oss arbeta, låt oss arbeta för att öka nationens rikedom!" Dårar! Det är på grund av ert överarbete som industrins tekniska utveckling är så långsam. Sluta nu skräna och lyssna till en ekonom! Det är visserligen inget snille utan endast hr L Reybaud, som vi hade glädjen mista för några månader sedan:

I allmänhet rättar sig revolutionerandet av arbetsmetoderna efter arbetarnas villkor. Så länge arbetarna står till tjänst med sin arbetskraft till låga priser, slösar man med den. När arbetskraften blir dyrare, försöker man spara på den.²⁵

För att tvinga kapitalisterna att göra sina maskiner av järn och trä fullkomliga, måste man höja lönerna och minska arbetstiden för maskinerna av kött och blod. Finns det bevis för detta påstående? De kan framläggas i hundratal. Det var Manchester-arbetarnas vägran att arbeta lika länge som förr som drev fram uppfinnandet och utnyttjandet av den självgående spinnmaskinen (*self-acting mule*) i spinnerierna.

I Amerika gör maskinerna sitt intåg inom alla grenar av jordbruksproduktionen, från smörframställning till ogrärensning: Varför? Eftersom de fria, lata amerikanerna hellre skulle falla ner döda tusen gånger om

än likt den franske bonden leva som boskap. Det som i vårt ärorika Frankrike är ett tungt och slitsamt arbete utgör i den amerikanska västern ett behagligt tidsfördriv i friska luften, och det utförs sittande medan man drar ett nonchalant bloss på pipan.

4. En ny melodi kräver ny text

Om en arbetstidsförkortning kan tillföra samhällsproduktionen nya mekaniska krafter, så innebär detta också att en hel arme av arbetskraft kan tillföras, under förutsättning att arbetarna även tvingas konsumera sina egna produkter. När bourgeoisin friställs från den svåra uppgiften att vara ensamma konsumenter kommer den skyndsamt att avskeda hela svärmen av soldater, ämbetsmän, frisörer, kopplare osv, som man tidigare undandragit från nyttigt arbete för att i stället hjälpa till att konsumera och förslösa frukterna av det produktiva arbetet. Då kommer arbetsmarknaden att svämma över, då kommer det att bli nödvändigt att stifta en järnhård lag som *förbjuder* arbete. Det kommer nämligen att bli omöjligt att finna sysselsättning åt denna svärm av före detta improduktiva, lika talrika som myrorna. Och sedan kommer turen till alla dem som tillgodoser borgarnas behov och överflödiga, slösaktiga smak. När det inte längre finns några lakejer och generaler att pryda med guldgaloner, inte längre några fria eller gifta prostituerade att hölja i spetsar, inga fler kanoner att borra, inga fler palats att bygga, då kommer det att bli nödvändigt med ytterligare en järnhård lag som tvingar alla snörmakare, spetsknypplerskor, järn- och byggnadsarbetare till sund roddsport och koreografiska övningar för att återställa hälsan och göra släktet fullkomligt. Från det ögonblick då Europas produkter konsumeras på platsen och inte transporteras åt helvete till, kommer sjömännen, järnvägsarbetarna och åkarna att bli så illa tvungna att sätta sig ner och lära sig rulla tummarna. De lyckliga polynesierna kommer då att kunna hänge sig åt fri kärlek, utan att frukta sparkar från den civiliserade Venus eller predikningar om europeisk moral.

Inte nog med det. För att finna sysselsättning åt alla dessa värdelösa typer i det nuvarande samhället och skapa möjligheter för en obegränsad teknisk utveckling av industrin, kommer arbetarklassen att liksom borgerskapet tvingas göra våld på sin anspråkslösa smak och i det oändliga utveckla sina anlag för konsumtion. I stället för att som nu äta några hekton segt kött per dag, när de över huvud taget får något, kommer den att äta saftiga biffstekar på något kilo; i stället för att dricka måttligt med dåligt vin och vara strängare än påven, kommer den att dricka stora, djupa glas med bordeaux och bourgogne, utan industriella tillsatser, och överlämna vattnet åt djuren.

Proletärerna har satt sig i sinnet att avkräva kapitalisterna tio timmars arbete i smedjan eller på raffinaderiet. Detta är det stora misstaget från proletariatets sida, orsaken till samhälleliga konflikter och inbördeskrig. Det kommer att bli nödvändigt att förbjuda arbetet, inte tvinga någon till det. Folk som Rothschild och Says kommer att tillåtas bevisa att de under hela sitt liv varit fullständigt förslöade, och om de svär på att de - trots den allmänna dragningskraft arbetet utövar - önskar fortsätta leva som fullkomliga lättingar, kommer de att tilldelas ett kort som ger dem rätt att varje morgon på sitt rådhus erhålla tjugo francs till sina anspråkslösa nöjen. De sociala motsättningarna kommer att försvinna. När man väl övertygat rentiererna, kapitalisterna, alla förnämiteterna att man långt ifrån att vilja dem något ont tvärtom önskar befria dem från de överkonsumtionens och slöseriets mödor som tyngt dem sedan födseln, kommer de att ansluta sig till folkets parti. De borgare som inte är i stånd att bevisa sina anspråk på att vara lättingar, kommer man att låta följa sina egna instinkter: det finns tillräckligt många vämjeliga yrken att anställa dem i. Dufaure²⁶ skulle få rengöra de offentliga avträdena, Galliffet sticka ihjäl skabbiga svin och uppsvullna

hästar, de medlemmar av be-nådningskommissionen som sänts ut till Poissy²⁷ skulle få märka den nötboskap och de får som ska slaktas, senatorerna skulle avdelas till begravingar och få spela rollen av likbärare. Åt andra skulle man finna sysselsättningar svarande mot deras intelligens: Lorgeril och Brogliets²⁸ skulle få korka till champagnebuteljerna, men de skulle förses med munkorg för att inte supa sig fulla. Ferry, Freycinet²⁹ och Tirard skulle slå ihjäl vägglöss och ohyra på ministerierna och i andra offentliga lokaler. Det blir emellertid nödvändigt att se till att de offentliga medlen förvaras utom räckhåll för borgarna, med tanke på de vanor dessa tillägnat sig.

Men en lång och hård hämnd kommer att drabba moralisterna, som har fördärvat den mänskliga naturen, sladderkärningarna, hycklarna, de skenheliga

och andra av den sortens folk som går omkring under förklädnad för att världen bättre skall kunna bedragas. Ty de försöka inbilla gemene man att de icke tänka på annat än fromma betraktelser och andaktsövningar, fastor och späkningar för att kuva sin sinnlighet, och inte nær än nått och jämnt försöka underhålla och livnära sin bräckliga kroppshydda, medan de tvärtom leva kräsligen, Gud vet i vilken vällevnad!

*Et Curios simulant, sed bacchanalia vivunt.*³⁰

Ni kan läsa ut detta, skrivet med stora bokstäver och illuminering på deras plussiga ansikten och väldiga isterbukar, om de inte gnida in sitt ansikte med svavel.³¹

I stället för att som på borgerskapets 15 augusti eller 14 juli sluka damm längs gator och vägar kommer kommunister och kollektivister att på de folkliga festdagarna låta buteljerna marschera fram, svinga bågarna och sända skinkan runt. Medan ledamoterna av Akademien för moraliska och politiska vetenskaper; prästerna i lång eller kort kappa från den ekonomiska, katolska, protestantiska, judiska, positivistiska och fritänkande kyrkan, förespråkarna för malthusianismen och för den kristna, altruistiska, oberoende eller undergivna moralen, medan alla dessa, i gula klädnader, ska hålla ljuset högt så att de bränner fingrarna; medan de står hungrande vid bord överfyllda med kött, frukt och blommor; bredvid dem kvinnor de får se men inte röra; medan de dör av törst bredvid vinfat vilkas sprund har slagits upp. Fyra gånger om året, då årstiderna avlöser varann, ska man stänga in dem i stora drivhjul och döma dem att i tio timmar mala luft. Advokater och rättslärde utstår samma straff.

Under lättjans regim kommer man att arrangera alla slags skådespel för att slå ihjäl den tid som slår ihjäl oss sekund för sekund: Ett arbete som gjort för våra borgerliga lagstiftare! De kommer att organiseras i trupper som drar omkring på marknaderna och i byarna och uppför skådespel som skildrar lagstiftandets konst. Generalerna, i ryttarstövlar med bröstet prytt av ägiljetter, av ordenskraschaner, av Hederslegionens riddarkors kommer att springa runt på gator och torg och tvinga folk att komma.

Gambetta och hans kamrat Cassagnac³² kommer att framföra sitt skrävel vid ingången. Cassagnac, som är iförd skrävarens uniform med rullande ögon, vrider sin mustasch och spottar som en fräsande eld, kommer att hota alla och envar med sin fars pistol och sjunka ned i ett hål så snart som någon visar honom Lulliers porträtt. Gambetta kommer att prata vitt och brett om utrikespolitik: om det lilla Grekland som slår blå dunster i ögonen på honom och skulle sätta Europa i brand för att bestjäla Turkiet; om det stora Ryssland som gör narr av honom med den kompott som det lovar göra av Preussen och som vill att Västeuropa ska få det hett om öronen för att det självt ska skörda vinster i öst och kväva nihilismen i sitt eget land; och om hr von Bismarck som varit vänlig nog att låta honom uttala

sig om amnestin... Sedan blottar han sin stora mage som är målad i trikolorens färger, trummar en uppställningssignal på den och räknar upp det delikata småvilt, de ortolansparvar, tryffelsvampar och glas med Margaux och Château d'Yquem som gått åt för att uppmuntra jordbruket och hålla valmännen i Belleville på gott humör.

I marknadsskjulet uppför man för första gången *Valfarsen*.

Inför de med träskallar och åsneöron utrustade väljarna dansar de borgerliga kandidaterna, klädda som gycklare, de politiska friheternas dans. Med tårar i ögonen talar de om folkets lidanden och med malmklang i stämman om Frankrikes ära, allt medan de torkar sig fram och bak med sina valprogram fyllda med allsköns löften; och väljarnas åsnehuvuden skriar pålitligt i korus: iii-hii, iii-hii!

Sedan börjar den berömda pjäsen *Stölden av nationens tillgångar*.

Det kapitalistiska Frankrike, en jättemadame med ludet ansikte och käl hjässa, slapp i sitt bleka och uppsvullna kött och med slocknad blick, sträcker sömnigt gäspande ut sig på en sammetssoffa. Vid hennes fötter förtär industrikapitalismen - en gigantisk stålorganism med apliknande mask - på sitt mekaniska sätt arbetande män, kvinnor och barn, vilkas hemska, hjärtskärande skrik fyller luften. Banken - som har en mårds ansikte, en hyenas kropp och en harpyas händer - lurar behändigt hundrasousstycken ur monstrets fickor. Horder av utmärklade, eländiga proletärer, klädda i trasor, ledsagade av gendarmer med dragna sablar, jagade av furier med svältens gisselslag, bär till det kapitalistiska Frankrikes fötter fram högar med varor, fat med vin, säckar med guld och säd.

Langlois³³ går på vakt och ställer sig - med byxorna i ena handen, Proudhons testamente i den andra och kassaboken mellan tänderna - i spetsen för försvararna av nationens rikedomar. Så snart arbetarna lagt ned sina bördor jagas de iväg med bösskolvar och bajonetter, och dörren öppnas för industriherrar, affärsmän och bankirer. I ett enda stort virrvarr kastar de sig över varorna, slukar bomullstyckerna, sädessäckarna och guldtackorna, tömmer vinfaten. När de inte orkar längre sjunker de smutsiga och vämjeliga samman i sitt träck och sina spyor... Nu bryter åskan lös, jorden skakas och öppnar sig - den historiska nödvändigheten träder fram. Med sin järnfot krossar den huvudet på de borgare som hickande och raglande faller omkull och inte längre är i stånd att fly, och med sin väldiga hand omstörtar den det kapitalistiska Frankrike, i vars huvud det går runt medan ångestsvetten strömmar.

Om arbetarklassen ur sitt hjärta utplånade den last som behärskar den och förnedrar dess natur och reste sig med all sin fruktansvärda makt - inte för att kräva *De mänskliga rättigheterna*, som inte är något annat än kapitalisternas rätt till utsugning, inte för att kräva *Rätten till arbete* som inte är något annat än rätten till elände, utan för att smida en järnhård lag som förbjuder varje människa att arbeta mer än tre timmar om dagen - då kommer Jorden, den gamla Jorden, att skälvande av glädje känna att ett nytt universum rör sig inom den ... Men hur ska man kunna kräva ett kraftfullt beslut av ett proletariat som korrumpats av den kapitalistiska moralen?

Liksom Kristus, som i sig förkroppsligar de antika slavarnas lidande, har proletariats män, kvinnor och barn i ett århundrade bestigit smärtans Golgata; sedan ett århundrade knäcker tvångsarbetet benen i deras kropp, mörbultar deras kött och får deras muskler att värka; sedan ett århundrade sliter hungern i deras inälvor och omtöcknar deras sinnen! O Lättja, ha förbarmande med oss i vårt

långvariga elände! O Lättja, konstens och de ädla dygdernas moder, var en tröst
för människorna i deras vanda!

Appendix

Våra moralister är ett mycket anspråkslöst släkte. Även om de uppfunnit dogmen om arbetet, är de ändå inte helt säkra på dess förmåga att lugna själen, glädja anden och upprätthålla den goda funktionen hos njurar och andra organ; de vill prova hur den fungerar bland populasen, *in anima vill*,³⁴ innan de tillämpar den på kapitalisterna, vilkas laster de har som uppgift att ursäkta och legitimera.

Men: ni filosofer som det går tretton på dussin av! Varför på detta sätt bry er hjärna med något så mödosamt som att utarbeta en moral som ni inte vågar råda era herrar att tillämpa? Er dogm om arbetet, den som ni är så stolta över, vill ni se den förhånad och utskämd? -Låt oss se på de antika folkens historia och deras filosofers och lagstiftares skrifter.

Jag skulle inte bestämt kunna säga [skriver historieskrivningens fader Herodotos] om grekerna fått sitt förakt för arbetet från egyptierna eftersom jag finner samma förakt bland trakerna, skyterna, perserna och lydierna. Kort sagt, de som lär sig arbeta med sina händer eller med maskiner, tom deras barn, betraktas hos de flesta barbarer som de lägst stående medborgarna... Alla greker är uppfostrade med dessa principer, i synnerhet lakedaimonierna.³⁵

I Athen var de som hade medborgarrätt verkliga adelsmän, som endast behövde sysselsätta sig med försvaret och förvaltningen av gemensamma angelägenheter. För att vara fria att ägna all sin tid och all sin intellektuella och fysiska kraft åt att vaka över republikens intressen, lade de allt arbete på slavarne. På samma sätt fick i Lakedaimon kvinnorna inte ens spinna eller väva för att inte förlora i värdighet.³⁶

Romarna kände endast två fria och ädla sysselsättningar: jordbruk och vapentjänst. Alla medborgare hade rätt att leva på det allmännas bekostnad utan att tvingas sörja för sitt eget uppehälle genom att utöva några *sordidae artes* ["smutsiga konster", ö a], som de yrken kallas vilka genom lag förbehölls slavarne. Då Brutus ville att folket skulle resa sig anklagade han tyrannen Tarquinius särskilt för att ha gjort de fria medborgarna till hantverkare och murare.³⁷

De antika filosoferna var oeniga om ideernas ursprung, men de var alla eniga när det gällde att avsky arbetet.

Naturen har [skriver Platon i sin sociala utopi, sin bok om den ideala *Staten*] varken frambringt skomakare eller smeder; sådana sysselsättningar förnedrar de människor som utför dem, usla lönarbetare, eländiga namnlösa som genom själva sitt stånd är uteslutna från politiska rättigheter. Vad gäller köpmännen som är vana vid att ljuga och bedra, kommer man inte att tolerera dem i staden mer än som ett nödvändigt ont. Den medborgare som fömedrar sig genom att driva kommers i en krämarbod kommer att åtalas för denna förbrytelse. Om han befinner sig skyldig döms han till ett års fängelse. Straffet kommer att fördubblas för varje gång brottet upprepas.³⁸

I sin bok *Om hushållets skötsel* skriver Xenofon:

Folk som sysselsätter sig med manuellt arbete tilldelas aldrig några ämbeten, och det med rätta. De flesta av dem, dömda att sitta stilla hela dagen och några till och med till att uthärda en aldrig slocknande eld i sin smedja, kan inte undgå att få kroppen försvagad och det är knappast tänkbart att inte även själen blir lidande.

"Kan något aktningvärt komma från en krämarbod?" undrar Cicero,

och kan köpenskapen frambringa något hederligt? Allt vad handelsbod heter är ovärdigt en rättskaffens människa [...] handelsmännen kan inte tjäna något utan att ljuga, och vad är skamligare än lögnen! Alltså bör man betrakta alla dem som säljer sina mödor och färdig heter som usla och tarvliga; ty var och en som säljer sitt arbete för pengar säljer sig själv och inordnar sig i slavarnas led.³⁹

Proletärer, förfäade av arbetets dogm! Hör nu hur dessa filosofer talar, som man med svartsjuk omsorg döljer för er: En medborgare som säljer sitt arbete för pengar degraderar sig själv till slav, han begår ett brott som förtjänar åratals fängelse.

Den kristna skenheligheten och den kapitalistiska nyttomoralen hade ännu inte fördärvat dessa filosofer från antikens republiker. Då de talade till fria män sade de med barnslig öppenhet vad de tänkte. Platon, Aristoteles, dessa tankens giganter som vår Cousin, vår Caro, vår SaintSimon⁴⁰ inte når till fotknölarna ens om de står på tå, ville att medborgarna i deras idealstater skulle leva i största möjliga sysslolöshet, ty som Xenofon tillade: "Arbetet slukar all tid, och så blir det intet över för staten och vännerna." Plutarkos hävdar att det stora hos Lykurgos, "den visaste av människor" enligt en beundrande eftervärld, var att han hade givit statens medborgare sysslolöshet genom att förbjuda dem att utöva något som helst yrke.⁴¹

Jamen, kommer alla Bastiat, Dupanloup och Beaulieu och Kristliga och kapitalistiska moralkompaniet att svara: dessa tänkare, dessa filosofer förordade slaveriet. - Helt riktigt, men kunde det under den tidens ekonomiska och politiska förhållanden vara annorlunda? Krig var det normala tillståndet i de antika samhällena. Det ålåg den fria medborgaren att ägna sin tid åt att dryfta statens angelägenheter och vaka över dess försvar. Hantverket var på den tiden alltför primitivt och outvecklat för att den som utövade det skulle kunna fullfölja sin uppgift som soldat och medborgare. För att staten skulle ha tillgång till krigare och medborgare måste filosofer och lagstiftare tolerera slaveriet i de heroiska republikerna.

Men kapitalismens moralister och ekonomer, förordar de inte lönearbetet, den moderna formen för slaveri? Och vilka människor är det som det kapitalistiska slaveriet ger ledig tid? Jo, folk som Rothschild, Schneider eller madame Boucicaut, onyttiga och skadliga människor, slavar under sina laster och sitt tjänstefolk.

"Slaveriets fördom behärskade Pythagoras' och Aristoteles' ande", har man föraktfullt sagt. Likväl förutsåg Aristoteles att

om varje verktyg utan anmaning eller av sig själv kunde utföra sin egen funktion, liksom Daidalos' mästerverk rörde sig av sig själv eller som Vulcanus' trefot självmant fullgjorde sitt heliga arbete: om t ex vävarnas skyttlar vävde av sig själva, skulle förmannen inte längre ha behov av biträden och inte husbonden av sina slavar.⁴²

Aristoteles' dröm är vår verklighet. Våra maskiner som andas eld, har lemmar av stål och är underbart produktiva och outtröttliga, fullgör lydigt av sig själva sitt heliga arbete; och likväl förblir kapitalismens stora filosofer behärskade av fördomen om lönearbetet, det värsta slaveriet av alla. De förstår ännu inte att maskinen är mänsklighetens frälsare, den Gud som förlossar människan från sordidae artes och från lönearbetet, den Gud som kommer att ge henne fritid och frihet.

¹ Desearthes, *Les Passions de l'âme*.

² Dr Beddoe, *Memoirs of the Anthropological Society*.

³ Ch Darwin, *Om människans härstamning*.

⁴ Europeiska forskningsresande fäster sig vid den kroppsliga skönhet och stolta hållning som karakteriserar primitiva stammar, vilka ännu inte - för att tala med Pæppig - blivit besudlade av "civilisationens förgiftade andedräkt". Om urinvånarna på Stillahavsöarna skrev lord George Campbell: "Intet folk i världen gör vid första ögonkastet ett så frapperande intryck. Deras släta, lätt kopparfärgade hy, deras gyllene, lockiga hår, deras vackra och tilltalande figur, kort sagt: hela deras person utgör en ny och strålande typ av *genus homo*. Deras fysiska uppenbarelse ger intryck av att tillhöra en ras som är överlägsen vår." De civiliserade människorna i det gamla Rom, män som Caesar och Tacitus, såg med samma beundran på de kommunistiska gemanstammar som trängde in i det romerska imperiet. Liksom Tacitus framhöll Salvianus, en präst på 400-talet som fått tillnamnet *biskoparnas lärare*, barbarerna som exempel för civiliserade och kristna människor: "Vi är osedliga mitt ibland barbarer, vilka är kyskare än vi. Inte nog med det: Barbarerna tar anstöt av vår osedlighet, goterna tillåter inte att det inom deras stammar forns libertiner; ensamma bland dem, endast som ett sorgligt privilegium till följd av deras nationalitet och namn, har romarna rätt att vara orena. [Pederasti var på den tiden högsta mode hos såväl hedningar som kristna... (PL)] De förtryckta går till barbarerna för att söka medmänsklighet och beskydd." (*De gubernatione Dei*)

Den gamla civilisationen och den framväxande kristendomen fördärvade barbarerna i den gamla världen, liksom den åldrade kristendomen och den moderna kapitalistiska civilisationen fördärvar vildarna i den nya världen.

F Le Play, vars iakttagelseförmåga bör erkännas även om man förkastar hans sociologiska slutsatser - genomsyrade av filantropiskt och kristet trams - skriver i sin bok *Les ouvriers européens* (1885): "Basjkirernas böjelse för lättja, nomadlivets sysslolöshet och den böjelse för eftertanke som detta ger upphov till hos de mest begåvade individerna ger ofta dessa förnäma maner och en förfining i intelligens och omdöme, till en grad som sällan återfinns på motsvarande sociala nivå inom en mera utvecklad civilisation... Det som är mest motbjudande för dem är jordbruksarbete; de föredrar allt annat före lantbrukarens yrke." (Basjkirerna är ett halvnomadiskt herdefolk på Uralbergens asiatiska sluttningar.) Jordbruksarbetet är i själva verket det första exemplet på slavarbete i mänsklighetens historia. Enligt den bibliska traditionen var den förste brottslingen, nämligen Kain, en jordbrukare.

⁵ Ett spanskt ordspråk lyder: *Descansar es salud* (att vila är hälsa).

⁶ "O melibeer [från staden Meliboea i Grekland, avser Filoktetes, en av deltagarna i trojanska kriget, *ö a*], en gud har skänkt oss denna sysslolöshet"; Vergilius, *Bucolica*. (Se *Appendix*.)

⁷ Matt 6:28-29.

⁸ Liksom man i Sverige anser att smålänningar är strävsamma och gnetiga, anser man i Frankrike att auvergnarna - människor från Auvergne - är särskilt noggranna och flitiga. (*Ö a*.)

⁹ Vid den första europeiska välgörenhetskongressen 1857 i Bryssel berättade en av de rikaste fabrikanterna i Marquette nära Lille, en hr Scrive, under kongressledamöternas applåder och med den ädlaste tillfredsställelse över en fullgjord plikt: "Vi har infört några förströelser för barnen. Vi lär dem att sjunga och räkna under arbetet; det förströr dem och ger dem mod att godta *de tolv timmar av arbete som är nödvändiga för att de ska förtjäna sitt uppehälle*." - Tolv timmars arbete, och vilket arbete sedan! Påtvingat barn som ännu inte fyllt tolv år! - Materialisterna kommer för evigt att beklaga att det inte finns något helvete där man kan fjättra dessa kristna, dessa filantroper, barnens bödlar!

¹⁰ *Alsace* är det franska namnet på landskapet Elsass i nordöstra Frankrike, mellan Rhen och Vogeserna. (*Ö a*.)

¹¹ Tal hållet i maj 1863 i Internationella sällskapet för praktiska studier i den sociala ekonomin i Paris, tryckt vid samma tid i *L'Economiste francais*.

¹² *Minotauros* var enligt grekisk mytologi ett monstret, till hälften människa och till hälften tjur, fött av den legendariske kretensiske kungen och lagstiftaren Minos' hustru Pasiphae, som gripits av vansinnig kärlek till en tjur. När Androgeos (son till Minos och Pasiphaë) blivit dödad i Athen, måste athenarna sona brottet genom att varje år sända sju gossar och sju flickor till Kreta, där de sedan åts upp av den glupske Minotauros. (*Ö a.*)

¹³ L-R Villerme, *Tableau de l'état physique et moral des ouvriers dans les fabriques de coton, de laine et de soie* (1840). Att Dollfus, Koechlin och andra fabrikanter i Alsace behandlade sina arbetare på detta sätt berodde inte på att de var republikaner, patrioter eller protestantiska filantroper; ty herrar som Blanqui, akademiledamoten, Reybaud, prototypen för Jérôme Paturot, och Jules Simon, den politiske kannstöparen, har fastslagit precis samma vällevnad för arbetarklassen hos de synnerligen katolska och synnerligen monarkistiska fabrikanterna i Lille och Lyon. Detta är inget annat än kapitalistiska dygder, som på ett hänförande sätt harmonierar med varje politisk och religiös övertygelse.

¹⁴ Brasiliens krigiska indianstammar tar livet av sina sjuka och gamla; de ger vittnesbörd om sin vänskap genom att göra slut på ett liv som inte längre får någon glädje genom strider, fester och dans. Alla primitiva folk har gett sina kära sådana kärleksbevis: massageterna vid Kaspiska havet (se Herodotos) såväl som vänderna i Tyskland och keltarna i Gallien. I de svenska kyrkorna förvarade man ännu helt nyligen ett slags klubbor kallade *ätteklybbor*, som tjänade till att befria föräldrarna från ålderdomens dysterhet. Hur långt har inte de moderna proletärerna vansläktats, som tålmodigt godtar fabriksarbetets förskräckliga elände!

¹⁵ Vid industrikongressen i Berlin den 21 februari 1879 uppskattade man den förlust som den tyska järnindustrin hade lidit under den senaste krisen till närmare 455 miljoner mark. I hr Clemenceaus *La Justice* kunde man den 6 april 1880 läsa följande på ekonomisidorna: "Vi har hört den uppfattningen göras gällande att krigsmiljarderna från 1870, även om Preussen inte hade tagit dem, likväl skulle ha varit förlorade för Frankrike, nämligen i form av de periodvis utfärdade lånen för utjämnande av främmande staters budget; detta är också vår uppfattning." Man uppskattar den förlust som engelskt kapital har lidit genom lånen till de sydamerikanska republikerna till fem miljarder. - De franska arbetarna har inte blott producerat de fem miljarder som betalats till herr Bismarck utan fortsätter betala räntorna på den krigs- och skadeståndsskuld som kriget och nederlaget fört med sig till herrarna Ollivier, Girardin, Bazaine och andra innehavare av statsskuldbevis. En tröst har emellertid arbetarna: dessa miljarder kommer inte att ge upphov till något "indrivningskrig".

¹⁶ Under *l'ancien régime* [det politiska systemet i Frankrike före franska revolutionen, ö a] garanterade kyrkolagarna arbetaren 90 vilodagar (52 söndagar och 38 helgdagar) under vilka det var strängt förbjudet att arbeta. Det var det verkligt stora brottet under katolicismen att vanhelga vilodagen - och därmed huvudorsaken till den bristande religiositeten hos det industriella och handelsidkande borgerskapet. Så snart dessa kom till makten under revolutionen avskaffade de helgdagarna och ersatte sjudagarsveckan med tiodagarsveckan, så att folk bara fick ledigt var tionde dag. De befriade arbetarna från kyrkans ok för att desto bättre kunna tynga dem med arbetets.

Hatet mot helgdagarna uppstår inte förrän det moderna industriella och handelsidkande borgerskapet växer fram, under 1600- och 1700-talen. Henrik IV uppmanade påven att minska deras antal; denne vägrade emedan "ett av de kätterier som uppträder nu för tiden rör sig om att rubba helgema" (brev från romambassadören kardinal d'Ossat). Men år 1666 upphävde Péréfixe, ärkebiskop i Paris, sjutton av helgdagarna inom sitt stift. Protestantismen, som utgjorde en modern form av kristendom anpassad till bourgeoisins nya industriella och kommersiella behov, bekymrade sig mindre om folkets behov av vila.

¹⁷ Dessa fester á la Pantagruel varade i veckor. Don Rodrigo de Lara vinner sin trolovade genom att driva ut morerna från Calatrava. Romansdiktaren förtäljer härom:

*Las bodal fueron en Burgos,
Las tornabodas en Salas:
En bogas y tornabodas
Pasaron siete semanas.*

*Tantas vienen de las gentes,
Que no caben por las plazas...*

(Bröllopet ägde rum i Burgos, bröllopsmåltiderna i Salas; under bröllopet och bröllopsmåltiderna förflöt sju veckor; så många människor skyndade till att torgen inte kunde rymma dem...)

De män som firade detta bröllop var de hjältemodiga soldaterna från självständighetskrigen.

¹⁸ Jacob Jordaens (1593-1678), känd flamländsk målare som skildrade det välbehagliga och det sorglösa. "Abundantia" (Överflödet), "Trekungarsfesten" är ett par av hans mest kända tavlor. (Ö a.)

¹⁹ J C Garnier (1813-1881), fransk nationalekonom, frihandelsvän, senatsmedlem; Émile Acolas (1826-1891), fransk rättslärd, utnämndes av Pariskommunen 1871 till juridisk dekanus och generalinspektör för fängelserna. Författare till ett flertal juridiska verk. (Ö a.)

²⁰ Karl Marx, *Das Kapital I*, tysk utgåva, 2 uppl s 467-68/svensk övers *Kapitalet I* (Cavefors 1969) s 390.

²¹ "Den andel av ett lands befolkning som är sysselsatt som tjänstefolk i den välbärgade klassens tjänst kan betraktas som ett uttryck för framsteg i nationell rikedom och i civilisation." (R M Martin, *Ireland before and after the Union*, 1818.) Gambetta [se not 32], som förnekade den sociala frågan alltsedan han slutat vara den fattige advokaten från Café Procope, önskade utan tvivel referera till denna oupphörligen tillväxande klass av tjänstefolk när han krävde en förbättrad position för de nya sociala skikten.

²² Två exempel: 1) För att behaga Indien som trots den hungersnöd som med jämna mellanrum ödelägger landet envist fortsätter att odla opievallmo istället för ris eller säd, har den engelska regeringen varit tvungen att föra blodiga krig för att tvinga den kinesiska regeringen till fri införsel av opium. 2) Vildarna i Polynesien måste, trots den ökade dödlighet det medförde, klä sig och suppa sig fulla på engelskt vis för att konsumera de skotska bränneriernas och Manchesterväveriernas produkter.

²³ Paul Leroy-Beaulieu, *La Question ouvrière au XIV siècle*, 1872.

²⁴ Här några siffror enligt den berömde statistikern R Giffen från statistiska byrån i London, vilka visar hur nationalförmögenheten i stigande tempo växte i England och Irland:

1814	55 miljarder francs		
1865.....	162	-"	-"
1875.....	212	-"	-"

²⁵ Louis Reybaud, *Le Coton, son régime, ses problèmes*, 1863.

²⁶ Jules Dufaure (1798-1901), fransk statsman och förespråkare för en konservativ politik. (Ö a.)

²⁷ Poissy: Centralfängelset.

²⁸ V Albert Broglie (1821-1923), monarkistisk politiker, medlem av nationalförsamlingen, senaten och Franska akademien. (Ö a.)

²⁹ Charles Freycinet (1828-1923), fransk politiker, gjorde sig under sin tid som minister för allmänna arbeten mäktigt impopulär; Jules Ferry (1832-1923), politiker, arbetade fram till 1882 med utbildningsväsendets avkonfessionalisering, senare liksom den föregående aktiv kolonialpolitiker. (Ö a.)

³⁰ De låtsas vara män som Curius [en förebild för gammalromersk tapperhet, enkelhet och outslagenhet, ö a] men lever i bacchanalisk yra" (*Juvenalis*).

³¹ F Rabelais, *Pantagruel*, sv övers s 219 (Fahlcrantz & Gumælius 1945).

³² Léon Gambetta (1838-1882), värtalig politiker, ledande i den regering som 1870 tvingades fly Paris under kriget mot Tyskland, var motståndare till freden och avgick i februari 1871 när stillestånd ingicks. Återkom 1879 som deputeradekammarens president och bildade en ministär 1880, som sedan störtades i januari 1881. Cassagnac syftar troligen på Granier de Cassagnac (1843-1904), tidningsman och politiker; han utslöts bl a ur deputeradekammaren 1878 p g a sitt bråkiga uppträdande, tillhörde återigen kammaren 1879 till 1883, då han föll igenom efter boulangismens fiasko. (Ö a.)

³³ H Langlois (1839-1912), militär, krigsvetenskaplig författare. (Ö a)

³⁴ på en enkel själ (Ö a.).

³⁵ Herodotos, bd II, Larchers franska översättning 1876.

³⁶ Biot, *De l'abolition de l'esclavage ancien en Occident*, 1840.

³⁷ Livius, 1:a boken.

³⁸ Platon, *Staten*, 5:e boken.

³⁹ Cicero, *Om plikterna*, I, avsnitt II, kap XLII.

⁴⁰ V Cousin (1792-1867), det franska borgerskaps modifilosof, idealist, eklektiker och försvarare av det bestående; E Caro (1826-1867), professor i filosofi vid Sorbonne, känd för sin svada, anslöt sig till Cousins idealism, bekämpade positivismen och försvarade kristendomen; C H Saint-Simon (1760-1825), sk utopisk socialist. Fransk adelsman som efter revolutionen "proletariserades" och började skriva. Typisk framstegsoptimist, som i industrialismen såg en möjlighet att omgestalta samhället. Ville bl a avskaffa alla arv, arbetsfria inkomster, fattigdomen etc. Nationen skulle bygga på producentföreningar. (Ö a.)

⁴¹ Platon, *Staten*, 5:e boken; *Lagarna*, 11:e boken. – Aristoteles, *Politik*, 2:a och 7:e boken. – Xenofon, *Om hushållets skötsel* (Oikonomikós), 4:e och 6:e boken. – Plutarkos, *Lykurgos' liv*.

⁴² "'Dessa hedningar, ja dessa hedningar!' De begrep ingenting alls av politisk ekonomi och kristendom, vilket ju den klyftige Bastiat och den ännu mer skarpsinnige MacCulloch hade upptäckt. De begrep bl a inte, att maskinen är ett beprövat medel att förlänga arbetsdagen, och de ursäktade måhända den enes slaveri som ett medel för den andres fulla mänskliga utveckling. Men de saknade speciellt kristliga känslor, som är nödvändiga för att predika massornas slaveri i syfte att göra några råa och halvbildade uppkomlingar till 'eminent spinners', 'extensive sausage makers' och 'influential shoe black dealers'." (Karl Marx, *Das Kapital*, ty utgåva 2:a uppl s 428/svensk övers *Kapitalet* 1, Cavefors 1969, s 355.)